

Nr 59.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1946 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående åtgärder till befrämjande av linodlingen i Norrbotten.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 36, av herr *Holmberg m. fl.* har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om proposition med förslag till åtgärder i syfte att befrämja linodlingen i Norrbotten — eventuellt även genom statlig odling och försöksverksamhet — samt åtgärder för beredning av lin i Norrbotten.

Beträffande motiveringen för nämnda yrkande torde få hänvisas till motionen.

Utskottet har i därför föreskriven ordning införskaffat utlåtanden över motionen av lantbruksstyrelsen, statens livsmedelskommission och Norrlandskommittén. Statens livsmedelskommission har jämväl överlämnat yttrande i ärendet av statens linnämnd.

I yttrandena ha uttalats olika uppfattningar om lämpligheten av motionärernas förslag. I likhet med linnämnden anser livsmedelskommissionen, att intresset för ökad linodling inom Norrbottens län borde stödjas, under förutsättning att de naturliga betingelserna för en sådan odling vore för handen. Odlingsmöjligheterna för lin inom ifrågavarande område borde därför bli föremål för prövning genom utläggande av försöksodlingar och genom ingående undersökning av kvaliteten hos den skördade linhalmen och därav erhållen fiber. Frågan om åtgärder för igångsättande av linodling i större omfattning inom området borde slutligt prövas, först sedan resultatet av nämnda undersökningar blivit känt. Norrlandskommittén har föreslagit, att i anledning av motionen måtte för budgetåret 1946/47 anvisas ett reservationsanslag av 10 000 kronor till försök med linodling i Norrbottens län. Lantbruksstyrelsen har däremot icke ansett sig kunna tillstyrka vidtagande av åtgärder i anslutning till motionen. I övrigt må ur de inkomna utlåtandena återgivas följande.

Statens linnämnd anför:

Enligt linnämndens uppfattning bör det förefintliga intresset för linodling i Norrbottens län tillvaratagas och ytterligare undersökningar verkställas rö-

rande möjligheterna att inom denna landsdel producera ett spånadslin, lämpligt för fiberframställning. En linodling därstädes skulle, därest möjligheter finnas att producera linfiber av god kvalitet, otvivelaktigt kunna bliva av betydelse för jordbruket genom att odlarna därigenom skulle erhålla en lätt av-sättbar jordbruksprodukt och icke såsom hittills i stor utsträckning är fallet uteslutande vara hänvisade till animalieproduktion. Då linodling och linberedning äro ganska arbetskrävande, om verklig kvalitetsvara skall kunna framställas, skulle även arbetstillfällen skapas såväl för jordbrukarnas egna familjemedlemmar som för anställd arbetskraft i beredningsverk. Av de undersökningar nämnden företagit framgår, att en spånadslinodling på 7 000—8 000 hektar erfordras för att kunna inom landet producera de kvantiteter linfiber, som årligen förbrukas vid de svenska linspinnerierna. Då spånadslinodlingen i Sverige hittills endast uppgått till cirka 5 000 hektar per år, finnes fortfarande en ganska bred marginal, innan överproduktion behöver befaras.

Linnämnden anser därför att ett antal försöksodlingar bör komma till stånd redan i år och den därpå skördade linhalmen sändas till exempelvis Sveriges Utsädesförenings Linlaboratorium i Svalöv för beredning och närmare undersökning av fiberkvaliteten. Resultatet härav bör sedan läggas till grund för bedömandet av odlingsmöjligheterna inom ifrågavarande område. Sannolikt måste man räkna med att vissa partier linhalm icke hinna mogna under den korta vegetationsperioden i Norrbottens län. Då erfarenheten visat, att omogen linhalm mindre väl lämpar sig för varmvattenrötning, som tillämpas i förefintliga större linberedningsverk, synas noggranna undersökningar härom vara nödvändiga, innan ett dylikt beredningsverk uppföres. Skulle dessa undersökningar visa, att linnämndens misstankar i förevarande avseende äro befogade, bör rötningen kunna ordnas efter äldre metoder med kallvattenrötning och utetorkning under sommarmånaderna och beredningen ske vid ett eller flera enkla beredningsverk med enbart bråkmaskin och skäktstolar. Kostnaderna härför skulle bliva obetydliga i förhållande till kostnaderna för ett modernt beredningsverk.

Med stöd av vad ovan anförts får statens linnämnd föreslå, att ett 10-tal försöksodlingar med spånadslin utläggas inom olika odlingsområden, och att linhalmen och därav erhållen fiber underkastas en ingående undersökning vid linlaboratoriet i Svalöv samt spinnprov vid något linspinneri. Sedan resultatet härav föreligger, bör frågan om lämpligheten av att igångsätta odlingar i större omfattning samt om lämplig beredningsmetod upptagas till förnyad prövning.

Norrlandskommittén anför följande:

Under mitten av 1800-talet odlades lin i Norrbottens län i tämligen stor omfattning. Sedermera har odlingen efter hand minskats och i det närmaste försvunnit. Under kriget ha emellertid mindre husbehovsodlingar utlagts. Tillräckligt material finnes dock icke, som kan belysa linodlingens förutsättningar med nuvarande moderna odlings- och beredningsteknik.

Oavsett osäkerheten i bedömningen av linodlingens möjligheter i Norrbottens län torde man dock, på grundval av erfarenheter från närmaste grannlän, ha att utgå från att linodlingen i förstnämnda län måste ställa sig något ogynnsammare än i södra Sverige. Vad angår den i motionen framförda tanken, att lin skulle kunna odlas på Salt- och Fetnyran, bör uppmärksammas, att lin endast bör odlas på fastmarksjord — mullrik lättlera eller lerblandad sandmylla synes vara bäst — och att odlingen därför ej kan förläggas till nämnda myr eller till med denna plats likartade jordartsför-

hållanden. Endast kustlandets sedimentära jordarter torde kunna komma i fråga. Vidare är att märka att, då linskörden inträffar relativt sent, svårigheter på nordliga breddgrader kunna uppstå dels att få linet tillräckligt moget och dels för att hinna få detsamma torkat ute på fälten. Enligt hittillsvarande erfarenhet synes ett ej fullt utmoget lin icke lika lätt kunna varmvattenrötas som ett helt moget, varför sådant lin mindre lämpar sig för moderna linberedningsverk enkom byggda på varmvattenrötning. Därtill kommer, att en fälttorkning under ogynnsamma betingelser kan medföra försämrad fiberkvalitet.

Även må erinras om att spånadslinet icke endast lämnar material till spinnerier utan även viss frömängd. Den senare, som i södra Sverige torde kunna uppgå till minst 500 kg per hektar, användes dels som utsädesvara och dels för linoljetillverkning. Spånadslinets fröavkastning är oftast mindre i norra än i södra Sverige. Därtill kommer, att fröet under nordligare förhållanden blir ojämnare i kvaliteten och ofta ej låter sig användas till utsädesvara. Ett svagt moget frö blir ej heller så värdefullt för linoljeframställning.

För ett linberedningsverk i Norrbottens län av liknande typ som de nuvarande i Hybo och Mellansel med en skåkt-turbin torde erfordras minst 500 hektar linareal, för att verket skulle ha full sysselsättning. Det synes tveksamt, om denna areal skulle kunna erhållas i övre Norrland inom rimligt avstånd från ett beredningsverk. Emellertid torde även mindre anläggningar kunna uppföras, till vilka endast kallvattenrötat lin användes och där beredningen utföres med tillhjälp av enklare maskiner. Sådana ha numera konstruerats närmast för beredning av lin från husbehovsodlingar. De torde också kunna konstrueras för anläggningar, där lin beredes i relativt stor skala för försäljning av tåga. Dylika anläggningar komma att ställa sig avsevärt billigare än de beredningsverk, som nu finnas, och kunna uppföras i anslutning till ganska små linarealer, t. ex. såsom kooperativa beredningsanläggningar för några byar.

Tvivelsutan skulle en linodling i Norrbottens län kunna på olika sätt vara till fördel för länet. För odlarna innebure den tillgång till en ny handelsprodukt, omväxling i växtföljden och därmed följande bättre jordkultur, samt vidare tillkomsten av en gröda, som kräver ganska stor arbetskraft. Den passar därför för brukningsdelar med outnyttjad arbetskraft. Linodling och linberedning synes alltså kunna bli ett visst stöd för näringslivet i Norrbottens län. Ett mindre utrymme för ytterligare linodling torde även finnas inom landet.

Såsom framgår av det föregående, finnes icke tillräckligt material, som kan belysa linodlingens förutsättningar med nuvarande moderna odlings- och beredningsteknik. Innan någon ståndpunkt tages till frågan om anläggande av ett linberedningsverk i Norrbottens län, lär det därför vara nödvändigt, att förutsättningarna för en mera omfattande linodling i Norrbottens län först klarläggas genom väl planlagda försöksodlingar, från vilka linets kvantitativa och kvalitativa avkastning bedömes under sakkunnig kontroll. Försöksodlingar under ett par år på en areal av 15—25 hektar skulle sannolikt ge en ganska god bild av linodlingens förutsättningar i länet, så framt ej väderleksbetingelserna bli för extrema. Dessa odlingar skulle därvid utläggas och skötas under vanliga praktiska betingelser. Möjligen vore lämpligt att i desamma medtaga mer än en för Norrbottens län tänkbar sort. Varje odling borde om möjligt ha en areal av 0,5 hektar. Enligt vad som inhämtats, skulle linlaboratoriet i Svalöf för beredning under en säsong kunna mottaga lin från 20 hektar sådana odlingar. Efter beredningen torde linet även böra underkastas provspinning vid spinneri. Linlaboratoriet kan

ersätta odlarna med fastställt halm- och fröpris, om linet ställes till laboratoriets förfogande fraktfritt och laboratoriet ersättes för kostnader för speciella undersökningar med 100 kronor per ton linhalm. Även om linlaboratoriet torde kunna utföra jämförelser mellan kall- och varmvattenrötning av det norrbottensodlade linet, synes det önskvärt att av materialet från försöksodlingarna rötning och beredning verkställas även i Norrbottens län. Förutom att därmed ett ytterligare underlag erhöles för huru en eventuell beredning inom länet skulle organiseras, kunde dylik verksamhet ge impulser till utvidgad husbehovsodling av lin därstädes. Det förefaller nämligen ej otänkbart, att linodlingens utveckling i Norrbottens län till att börja med kan komma att ske som en utvidgad husbehovsodling med väl organiserad beredning.

Vid ett genomförande av försöksodlingar i Norrbottens län på sätt, som i det föregående angivits, synas odlarna icke böra vidkännas andra kostnader, än om odlingarna utfördes till linberedningsverk inom länet. Övriga kostnader torde böra bestridas med statsmedel — staten har under senaste år i andra län bidragit med avsevärda belopp för igångsättande av linodling. Med utgångspunkt från att minst 15 hektar böra disponeras för försöksodlingarna torde för organisationen av odlingarna, fraktkostnader, kostnader för linlaboratoriets undersökningar samt anskaffande av mindre beredningsmaskiner till ett par platser i Norrbottens län böra räknas med ett belopp av minst 10 000 kronor för första året och 7 000 kronor för andra året. Beloppen borde härvid ställas till statens linnämnds förfogande. Anslaget borde av linnämnden utbetalas till hushållningssällskapet i Norrbottens län och linlaboratoriet i Svalöf, efter det nämnden godkänt av dessa inlämnad plan för försöksodlingarnas genomförande.

Lantbruksstyrelsen har framhållit följande:

Såsom i motionen anförts har linodlingen gamla traditioner i Sverige, vars klimat och jordmån mångenstädes väl lämpa sig för sådan odling. Den i vårt land tidigare bedrivna linodlingen torde också i huvudsak ha varit väl anpassad med hänsyn till de inom landets olika delar rådande odlingsförutsättningarna. Såsom exempel på den svenska linodlingens tidigare utbredning inom landets olika odlingsområden må nämnas, att under åren 1894—1897, under vilken tid linodlingen visserligen befann sig på stark tillbakagång men dock omfattade en areal av i genomsnitt 5 000 hektar årligen eller ungefär samma omfattning, som odlingen haft under år 1945, omkring 65 procent var förlagd till Götaland, ungefär 15 procent till Svealand och omkring 20 procent till Norrland. Den norrländska linodlingen omfattade i runt tal 1 000 hektar och var främst lokaliserad till Gävleborgs och Väster-norrlands län. Linodlingen i Norrbottens län omfattade endast 10 hektar.

Då linodlingen återupptogs i större omfattning under det andra världskriget, var det naturligt att så skedde framför allt i de delar av landet, där lin tidigare odlats i större omfattning och där en viss erfarenhet av denna odling alltfört kunde förväntas förefinnas. De linberedningsanstalter, som med anlitande av statsmedel tillkommit under 1940-talets första hälft, ha också företrädesvis förlagts till sådana äldre linodlingsbygder. Linodlingens nuvarande fördelning på de olika landsdelarna överensstämmer också ganska nära med den, som ovan angivits med avseende å förhållandena under slutet av föregående århundrade. Sålunda omfattade linodlingen under år 1945 i runt tal 5 000 hektar i hela landet. Härav belöpte omkring 55 procent å Götaland, 25 procent å Svealand och 10 procent å Norrland. Endast en obetydlighet av det norrländska linet odlades i Norrbottens län. Nu anförda upp-

gifter synas icke giva stöd för motionärernas uppfattning om Norrland såsom säte för den svenska linodlingen.

Den ringa omfattning, linodlingen haft i Norrbottens län under senare år, då odlingen vunnit ökad omfattning i andra delar av landet, torde mindre bero på frånvaron av en modern linberedningsanstalt än bristande förutsättningar i övrigt för sådan odling. Det råder visserligen icke någon tvekan om att förefintligheten av dylik anstalt inom ej alltför stort avstånd från vederbörande odlingsområde numera är en grundförutsättning för linodlingens utveckling, vilket förhållande icke minst belyses av den svenska linodlingens utveckling under senare år, men då linodlingen ej heller under den tidigare bedrivna husbehovsodlingens tid synes ha vunnit nämnvärd terräng i Norrbotten, torde detta främst ha varit beroende på att tillräckligt intresse för odling av lin icke förefunnits därstädes.

I fråga om linets fordringar på klimat och jordmån torde här böra erinras om att fiberlinet trivs bäst i områden med ett jämförelsevis fuktigt klimat, varför trakter med utpräglad försommartorka i regel äro mindre lämpliga för odling av fiberlin, även om gynnsamma resultat under vissa förhållanden jämväl kunnat erhållas i dylika trakter. Norrbottens kustland jämte sydöstra delen av landet uppvisar emellertid den minsta nederbörden under de i vegetationshänseende betydelsefulla månaderna maj och juni. Fiberlinets växttid är visserligen såsom motionärerna framhållit kort, men vegetationsperioden i Norrbotten torde dock i allmänhet vara väl kort för att fiberlinet där skall nå sin bästa utveckling. Vad slutligen angår jordmånen så torde relativt lätta, mullrika och luckra jordar bäst lämpa sig för linodling, medan däremot alla slags myrjordar, liksom också kalkrika jordar, styva lerjordar samt torra och näringsfattiga sandjordar ej böra ifrågakomma för odling av lin. Det är vidare betydelsefullt, att den jord, som användes för linodling, i möjligaste mån är fri från ogräs.

Då de naturliga förutsättningarna för en i större omfattning bedriven linodling för närvarande synas mindre gynnsamma i Norrbotten och även tidigare erfarenheter av sagda odling i stort sett torde saknas bland jordbrukarna därstädes, anser lantbruksstyrelsen sig icke för närvarande kunna tillstyrka åtgärder för åstadkommande av en mera omfattande linodling i Norrbotten eller för anläggande av en linberedningsanstalt därstädes. Där est ett livligare intresse för ifrågavarande odling skulle yppa sig bland jordbrukarna i nämnda län och ett för odling avpassat odlingsmaterial stå till förfogande, synes det lantbruksstyrelsen i första hand vara av vikt att en viss husbehovsodling kommer till stånd, varigenom nödiga odlingserfarenheter kunde vinnas, innan frågan om anläggandet av en större beredningsanstalt upptages till övervägande. Lantbruksstyrelsen vill emellertid i samband härmed framhålla, att de i landet nu förefintliga beredningsanstalterna tillgodose ungefär två tredjedelar av det i vårt land normalt förefintliga behovet av linprodukter och att den ytterligare linodling, som erfordras för att landet skall uppnå full självförsörjning å berörda område utgör omkring 3 000 hektar och icke som i motionen uppgivits 25 000 hektar.

På grund av vad sålunda anförts anser lantbruksstyrelsen sig icke böra tillstyrka bifall till förevarande motion.

Utskottet.

Att söka ställa prognoser rörande förutsättningarna för en lönsam inhemsk linodling även sedan mera normala förhållanden inträtt på den internationella marknaden synes för närvarande tämligen vanskligt. Därest förkrigsför-

hållandena skulle kunna tagas som förebild, torde man dock kunna utgå ifrån att utsikterna för odlingen i framtiden komma att ställa sig ogynnsammare än under det nu tilländalupna kriget, då landets avspärrade läge nödgat statsmakterna att genom olika åtgärder söka åstadkomma största möjliga självförsörjning på området. En viss återhållsamhet torde därför böra iakttagas, då det gäller att ytterligare öka de med lin besådda arealerna i riket.

Emellertid synes bland annat ur beredskapssynpunkt linodling även i framtiden böra uppehållas inom landet. Även om marginalen mellan de nu odlade arealerna och de arealer, som fordras för att landets hela behov av spånads-lin skulle täckas genom inhemsk odling, icke är så betydande som motionärerna uppgivit, utgör den dock enligt vad som framgår av den av utskottet införskaffade utredningen i ärendet omkring 3 000 hektar. Utrymme för en viss ökad inhemsk linodling synes därför förefinnas.

För Norrbottens del skulle en dylik odling vara till fördel bland annat så-tillvida som odlarna därigenom skulle få tillgång till en ny handelsprodukt. Länet's näringsliv skulle på så sätt bliva mera differentierat varjämte en större omväxling i växtföljderna skulle kunna åstadkommas. Linodlingen som är tämligen arbetskrävande lämpar sig vidare väl för sådana trakter, där brukningsdelarna äro så små, att den tillgängliga arbetskraften icke kan till fullo utnyttjas för jordbruket, vilket är fallet i ganska stor omfattning i Norrbottens län.

Enligt vad som framgår av utredningen i ärendet äro emellertid förutsätt-ningarna för odling av lin i Norrbotten ännu tämligen oprövade. Sannolikt måste man räkna med att den korta vegetationsperioden i länet är otillräcklig för att vissa linsorter skola hinna mogna. Jordarterna och nederbördsför-hållandena inom länet torde vidare flerstädes vara sådana, att de mindre väl lämpa sig för en odling av nu ifrågavarande slag. Innan mera omfattande åtgärder vidtagas för att få till stånd en ökning av linodlingen i länet, synas därför möjligheterna härtill böra klarläggas genom väl planlagda försöksodling-ar. Statens linnämnd har uttalat sig för att ett tiotal dylika odlingar skulle utläggas inom olika odlingsområden, varjämte Norrlandskommittén, som uppdragit riktlinjer för hur en dylik försöksodling skulle ske och prov verk-ställas med det skördade linet, föreslagit, att ett särskilt anslag skulle anvisas för ändamålet för nästa budgetår. Med hänsyn bland annat till vad ovan anförts är utskottet emellertid av den uppfattningen, att tillfredsställande re-sultat till en början skulle kunna uppnås, därest sådana försök tilldelades utrymme inom den statliga försöksverksamheten på jordbrukets område i övrigt. Om medel utöver dem som stå till förfogande för nämnda ändamål sedermera skulle visa sig erforderliga, bland annat för linfibrens labora-toriumässiga provning, torde andra till Kungl. Maj:ts förfogande stående anslag kunna anlitas, innan särskilt anslag äskas för ändamålet. Utan att närmare ingå på de av linnämnden och Norrlandskommittén framlagda för-slagen rörande försökens omfattning vill utskottet därför uttala sig för att försök med odling av olika, för Norrbottensförhållanden lämpliga sorter av

lin inläggas i det ordinarie programmet för den statliga försöksverksamheten på jordbrukets område.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 36 icke må föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t giver tillkänna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 16 maj 1946.

På jordbruksutskottets vägnar:

ABEL ANDERSSON.

Närvarande: se utlåtande nr 55.
